

Utvecklingen inom den kommunala sektorn

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn till handlingarna. I sitt ställningstagande framhåller utskottet att det kan övervägas om det inte nu finns skäl att utmönstra skrivelsen och ersätta den med en mer utvecklad redovisning i budgetpropositionen.

I övrigt föreslår utskottet att riksdagen avslår motionsyrkanden som handlar om kommunsektorns långsiktiga ekonomi, riktade statsbidrag och insyn i välfärden, främst med hänvisning till redan pågående arbete.

I betänkandet finns tre reservationer (M).

Behandlade förslag

Skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn.

Två yrkanden i en följdmotion.

Ett yrkande i en motion från den allmänna motionstiden 2015/16.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Utvecklingen inom den kommunala sektorn	5
Kommunsektorns långsiktiga ekonomi	10
Riktade statsbidrag	12
Insyn i välfärden	14
Reservationer	16
1. Kommunsektorns långsiktiga ekonomi, punkt 2 (M)	16
2. Riktade statsbidrag, punkt 3 (M)	16
3. Insyn i välfärden, punkt 4 (M)	17
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	18
Skrivelsen	18
Följdmotionen	18
Motion från allmänna motionstiden 2015/16	18

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Utvecklingen inom den kommunala sektorn

Riksdagen lägger skrivelse 2016/17:102 till handlingarna.

2. Kommunsektorns långsiktiga ekonomi

Riksdagen avslår motion

2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 1.

Reservation 1 (M)

3. Riktade statsbidrag

Riksdagen avslår motion

2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 2.

Reservation 2 (M)

4. Insyn i välfärden

Riksdagen avslår motion

2015/16:3074 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 8.

Reservation 3 (M)

Stockholm den 21 september 2017

På finansutskottets vägnar

Fredrik Olovsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Olovsson (S), Monica Green (S), Maria Plass (M), Ingela Nylund Watz (S), Oscar Sjöstedt (SD), Jörgen Andersson (M), Ingemar Nilsson (S), Emil Källström (C), Janine Alm Ericson (MP), Marie Granlund (S), Ulla Andersson (V), Jakob Forssmed (KD), Niklas Karlsson (S), Anette Åkesson (M), Jimmy Ståhl (SD), Jenny Petersson (M) och Mathias Sundin (L).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn och två motionsyrkanden som väckts med anledning av skrivelsen samt ett motionsyrkande från den allmänna motionstiden 2015/16.

Bakgrund

Sedan budgetpropositionen för budgetåret 1993/94 har regeringen årligen lämnat en skrivelse till riksdagen med en redogörelse för utvecklingen inom den kommunala sektorn. Det är en följd av att regeringen i 1992 års kompletteringsproposition (prop. 1991/92:150) föreslog att dåvarande riktade statsbidrag skulle avvecklas och ersättas av ett generellt bidrag till kommunerna. Vid behandlingen av propositionen påminde finansutskottet om vad utskottet tidigare hade anfört om behovet av en övergripande uppföljning av omläggningen av samspelet mellan staten och kommunerna i finansiellt hänseende (bet. 1991/92:FiU29). I budgetpropositionen för 1993/94 uttalade regeringen att det var nödvändigt för riksdagen och regeringen att mer samlat kunna följa upp och utvärdera verksamheten i landets kommuner och landsting (prop. 1992/93:100 bil. 1 s. 67). Sedan dess har regeringen årligen lämnat skrivelsen.

Utskottets överväganden

Utvecklingen inom den kommunala sektorn

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn till handlingarna. Utskottet anser att det finns skäl att överväga en utmönstring av skrivelsen till förmån för en mer utvecklad redovisning i budgetpropositionen.

Inledning

Skrivelsen utgör regeringens årliga redovisning av hur den kommunala sektorn har utvecklats under de senaste åren. Redovisningen omfattar i huvudsak resultatutvecklingen för kommuner och landsting, utvecklingen av statliga bidrag till kommunsektorn, utvecklingen av kommunernas och landstingens tillgångar och skulder samt resultat för vissa riktade statsbidrag. Vidare lämnas en fördjupad redovisning av de riktade bidragen inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolväsendet. I skrivelsen görs också en översiktlig redovisning av den demografiska utvecklingen i riket, landstingen och kommunerna mellan 2000–2016.

Uppgifterna för 2016 som redovisas för kommunernas och landstingens ekonomi baseras på preliminära bokslutsuppgifter som sammanställs av Statistiska centralbyrån.

Skrivelsen

Den demografiska utvecklingen

Mellan 2015 och 2016 ökade antalet folkbokförda i Sverige med 144 100 personer, vilket motsvarade en tillväxt på 1,5 procent. Det var den högsta tillväxten sedan 1861. Den höga befolkningstillväxten förklaras främst av invandringen till Sverige. Invandringsöverskottet, dvs. antalet invandrade minus antalet utvandrade, stod för 81 procent av tillväxten 2016 och födelseöverskottet för 19 procent. Mellan 2000 och 2016 ökade folkmängden med ca 1,1 miljoner människor eller 13 procent. Den genomsnittliga tillväxten per år uppgick till 0,7 procent. Sammantaget stod invandringsöverskottet för 77 procent och födelseöverskottet för 23 procent av befolkningstillväxten. Det är framför allt den vuxna befolkningen som ökat. Den procentuella tillväxten var som högst i gruppen 65 år och äldre. Som en följd av befolkningsutvecklingen inom olika åldersgrupper har den demografiska försörjningskvoten ökat från 1,70 under de första åren på 2000-talet till 1,74

2016. Det betyder att varje person i förvärsaktiv ålder ska försörja ytterligare 0,74 personer som inte är förvärsaktiva.

Mål för den kommunala ekonomin

God ekonomisk hushållning och balanskrav utgör mål för den kommunala ekonomin och regleras i kommunallagen (KL). Enligt KL ska kommuner och landsting ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och i sådan verksamhet som bedrivs genom andra juridiska personer. Enligt balanskravet ska varje enskild kommun och landsting som huvudregel besluta om en budget där intäkterna överstiger kostnaderna.

Redovisning av den ekonomiska utvecklingen

Resultatet för kommunsektorn uppgick preliminärt till 25 miljarder kronor 2016, vilket var nästan 10 miljarder kronor högre än 2015. Av resultatet svarade kommunerna för 22 miljarder kronor, vilket kan jämföras med 15 miljarder kronor 2015. Landstingen svarade för resterande ca 3 miljarder kronor, vilket är nästan 3 miljarder kronor högre än 2015.

Kommunsektorns intäkter ökade med 12,5 procent mellan 2015 och 2016, vilket bedöms vara en relativt kraftig ökning i förhållande till genomsnittet för 2012–2016 på 6,7 procent. Ökningen av intäkterna 2016 förklaras främst av ökade statliga migrationsrelaterade ersättningar till följd av ett stort antal asylsökande och nyanlända, satsningar inom utbildningsområdet och ett extra statsbidrag på ca 1 miljard kronor för att stärka hälso- och sjukvården. Flera kommuner har genomfört försäljningar av fastigheter, vilket också bidrog till att öka intäkterna.

Kommunsektorns kostnader ökade relativt kraftigt, men långsammare än intäkterna. De ökade med 6,5 procent mellan 2015 och 2016. Det är en relativt hög ökningstakt jämfört med genomsnittet för 2012–2016 på 4,9 procent.

Skatteintäkterna ökade med 5,6 procent 2016, främst som en följd av att skatteunderlaget ökade.

De generella statsbidragen ökade med 9,4 procent mellan 2015 och 2016. Det var en relativt stor ökning jämfört med genomsnittet för 2012–2016 på 4,0 procent. Ökningen förklaras nästan uteslutande av det tillfälliga statsbidraget för att hantera flyktingsituationen som utbetalades 2015 men till stor del periodiserades till 2016. Utöver det utbetalades ett statligt bidrag på 1,8 miljarder kronor för att främja bostadsbyggandet, vilket också bidrog till ökningen.

Av de kommuner som lämnat preliminära uppgifter för 2016 redovisade 281 (98 procent) positiva resultat, vilket var fler än 2015. Av landstingen redovisade 17 (85 procent) positiva resultat, vilket också var fler än 2015.

Spridningen i resultaten mellan enskilda kommuner och landsting varierar mellan åren, t.ex. till följd av stora realisationsvinster och kostnader för att lösa in (försäkra bort) pensionsåtaganden.

Ett vanligt förekommande mål för god ekonomisk hushållning i sektorn är att årets resultat bör uppgå till 2 procent av skatteintäkterna och de generella statsbidragen. För 2016 uppgick årets resultat som andel av skatteintäkterna och de generella statsbidragen för kommunerna och landstingen sammantaget till 3,1 procent, vilket var 1,1 procentenheter högre än 2015. Kommunernas samlade resultat uppgick till 4,1 procent och landstingens till 1,2 procent. Resultatets andel av skatteintäkterna och de generella statsbidragen varierade kraftigt mellan kommuner och landsting 2016. Det var 252 kommuner (87 procent) och 14 landsting (70 procent) som redovisade en andel som var högre än genomsnittet 2016.

Kommunernas och landstingens tillgångar uppgick sammantaget till 1 191 miljarder kronor 2016, vilket var en ökning med 6,1 procent jämfört med 2015. Den genomsnittliga ökningen per år 2012–2016 uppgick till 6,6 procent. Ökningen av tillgångarna förklaras bl.a. av den höga nivån på investeringsutgifterna och är en följd av att urbaniseringen och befolkningsökningen kräver nybyggnation och av att en stor del av kommunernas fastighetsinnehav behöver renoveras, vilket påverkar investeringsnivån.

Skulderna ökade under 2016 och uppgick sammantaget för kommuner och landsting till 718 miljarder kronor, vilket var en ökning med 6,5 procent jämfört med 2015. Den genomsnittliga ökningstakten för 2012–2016 uppgick till 8,1 procent per år. Skulderna avser bl.a. avsättningar till pensioner och långfristiga skulder i form av lån i banker och kreditinstitut. De långfristiga skulderna har fortsatt att öka, vilket förklaras av att delar av kommunernas och landstingens investeringar lånefinansieras, att antalet vidareförmedlade lån via kommuner och landsting till de kommunala företagen har ökat och av en ökad medfinansiering av statlig infrastruktur.

Redovisning av statsbidragen till kommuner och landsting

Statsbidragen till kommuner och landsting uppgick till 180 miljarder kronor 2016, varav 93 miljarder kronor utgjordes av generella statsbidrag och 87 miljarder kronor av riktade statsbidrag. Statsbidragen motsvarade 17 procent av kommunernas och landstingens intäkter, vilket var en oförändrad andel jämfört med 2015. Under samma period ökade statsbidragen med 16 miljarder kronor. De generella statsbidragen minskade med 9 miljarder kronor och de riktade statsbidragen ökade med 24,5 miljarder kronor. Minskningen av generella statsbidrag förklaras av att det gjordes en tillfällig utbetalning på 9,8 miljarder kronor 2015 till kommunsektorn för att hantera flyktingsituationen. Även ökningen av de riktade statsbidragen förklaras av ökade utbetalningar med kopplingar till flyktingsituationen.

Jämfört med 2012 ökade statsbidragen med nästan 46 miljarder kronor 2016, vilket i huvudsak berodde på en ökning av de riktade statsbidragen. Sedan 2012 har de riktade statsbidragen ökat varje år. År 2016 utbetalades riktade statsbidrag från 19 utgiftsområden och från 91 anslag.

Skrivelsen lämnar en fördjupad redovisning av de riktade statsbidragen inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skolväsendet då dessa områden utgör den största delen av kommunernas och landstingens verksamhet. Redovisningen omfattar t.ex. bidragens syfte, budgeterat och utbetalt belopp samt resultat från eventuella utvärderingar.

Fördjupad redovisning av de riktade statsbidragen

Hälso- och sjukvård

År 2016 fanns det 22 statsbidrag som var riktade till verksamheter inom hälso- och sjukvården, som landstingen ansvarar för. Bidragen utbetalades från utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg och utgiftsområde 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning. I skrivelsen redogörs för dessa statsbidrag som sammantaget uppgick till ca 31 miljarder kronor 2016. Bland de olika statsbidragen till landstingen svarade bidrag för läkemedelsförmånerna för det högsta enskilda beloppet: 24,5 miljarder kronor.

Sammantaget uppgick kommunsektorns kostnader 2015 för samtliga verksamheter inom hälso- och sjukvården till 241 miljarder kronor netto. Specialiserad somatisk vård svarade för den största delen av kostnaderna, 131 miljarder kronor, medan tandvård stod för den minsta delen, 6 miljarder kronor. Antalet anställda inom hälso- och sjukvården uppgick 2014 till 271 300 personer, varav 80 procent var kvinnor och 20 procent män. Målen för verksamhetsområdet anges bl.a. i hälso- och sjukvårdslagen och i tandvårdslagen.

Socialtjänst

Inom socialtjänstens område fanns 3,1 miljarder kronor avsatta för riktade statsbidrag, fördelade på nio riktade statsbidrag 2016. Samtliga statsbidrag finansierades inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg. Av de 3,1 miljarderna utbetalades 2,9 miljarder kronor 2016. Av de riktade statsbidragen avsattes som mest nästan 2 miljoner kronor för stärkt bemanning inom äldreomsorgen. Åren 2012–2015 avsattes ca 1,8 miljarder kronor per år för riktade statsbidrag inom socialtjänstområdet. Ökningen av beloppet för 2016 förklaras framför allt av regeringens satsning på stärkt bemanning inom äldreomsorgen.

Sammantaget uppgick kommunsektorns kostnader för verksamheterna inom socialtjänstens område till 223 miljarder kronor 2015. Vård och omsorg av äldre svarade för den största delen av kostnaderna, 114 miljarder kronor, insatser till personer med funktionsnedsättning svarade för 68 miljarder kronor och individ- och familjeomsorg svarade för 41 miljarder kronor. Antalet anställda inom socialtjänstens område som bedrevs i kommunal regi uppgick 2015 till 249 000 personer. Av dessa var 85 procent kvinnor och 15 procent män. Målen för verksamheterna inom socialtjänsten regleras bl.a. i socialtjänstlagen.

Skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet

Skrivelsen redogör för 40 riktade statsbidrag som är avsedda för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet som 2016 huvudsakligen utbetalades från utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Enligt skrivelsen avsattes sammantaget ca 15,7 miljarder kronor för dessa statsbidrag.

Den största avsättningen, ca 3,4 miljarder kronor, gjordes till maxtaxa i förskolan, på fritidshem och i annan pedagogisk verksamhet. För yrkeshögskoleutbildning avsattes 1,9 miljarder kronor, för det s.k. Lärarlönelyftet avsattes 1,5 miljarder kronor, för fler anställda i lågstadiet avsattes ca 1,3 miljarder kronor och för karriärtjänster för lärare avsattes ca 1,3 miljarder kronor. Större delen av dessa belopp utbetalades. Att inte hela beloppen utbetalats förklaras bl.a. av att ett antal huvudmän inte rekviderat samtliga medel som de ansökt om.

När det gäller riktade statsbidrag för bl.a. utbildningskontrakt och viss utbildning för arbetslösa ungdomar i åldern 20–24 år och för utbildning som kombineras med traineejobb utbetalades mindre än hälften av de avsatta beloppen på 178 miljoner respektive 169 miljoner kronor. Skrivelsen lämnar ingen förklaring till detta.

De totala kostnaderna för skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet uppgick 2015 till 241 miljarder kronor. Grundskolan svarade för den största delen av kostnaderna, 101 miljarder kronor, förskolan för 68 miljarder kronor och gymnasieskolan för 40 miljarder kronor. Antalet anställda inom skolväsendet uppgick hösten 2015 till 308 100, varav 80 procent var kvinnor och 20 procent män. Målen för verksamhetsområdet regleras bl.a. i skollagen.

Tidigare behandling i utskottet

I betänkande 2016/17:FiU8 behandlade utskottet föregående års skrivelse 2015/16:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn. I den framhöll utskottet att skrivelsen utgör ett viktigt underlag för riksdagen i dess arbete med att följa upp verksamheterna inom den kommunala sektorn. Utskottet välkomnade också den fördjupade redovisningen av de riktade statsbidragen som regeringen lämnade i skrivelsen. Samtidigt framhöll utskottet att redovisningen av riktade statsbidrag i större utsträckning skulle kunna fokusera på uppnådda resultat.

I betänkandet framhölls vidare att utskottet såg fram emot att fortsätta den dialog som förs mellan Regeringskansliet och utskottet om att utveckla skrivelsens utformning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att sedan skrivelsen infördes i början av 1990-talet har den översiktligt redogjort för hur ekonomin och verksamheten i kommuner och landsting utvecklats under de senaste åren. Från och med skrivelse 2015/16 redovisas också i större utsträckning omfattningen och utvecklingen

av riktade statsbidrag. Detta görs som en följd av att finansutskottet efterfrågat en fördjupad redovisning av riktade statsbidrag. Däremot redovisas inte längre i samma omfattning som tidigare hur verksamheten i kommuner och landsting har utvecklats.

De uppgifter som presenteras i skrivelsen redovisas också till stor del i budgetpropositionen. Den stora skillnaden är att skrivelsen redovisar preliminära uppgifter för ytterligare ett år och uppgifter på kommungrupp och landstingsnivå. Dessutom redovisas de riktade statsbidragen mer samlat. Skillnaden mellan den redovisning som görs i skrivelsen och den som görs i budgetpropositionen är enligt utskottets bedömning relativt liten.

Mot den bakgrunden anser utskottet att en utmönstring av skrivelsen kan övervägas till förmån för en mer utvecklad redovisning i budgetpropositionen. Om en sådan konsolidering av redovisningen kan genomföras utan att det väsentliga helhetsperspektivet går förlorat, skulle onödigt dubbelredovisning undvikas och resultatinformationen presenteras vid ett och samma tillfälle. Utfallet av tidigare års prioriteringar kan då bedömas vid den tidpunkt när riksdagen också förväntas ta ställning till prioriteringarna för den närmaste framtiden. Det måste ur ett budgetprocessperspektiv anses vara en ändamålsenlig ordning.

En möjlighet som skulle kunna övervägas i detta sammanhang är att utveckla den samlade redovisningen av den ekonomiska utvecklingen på kommun- och landstingsgrupper som i dag görs i budgetpropositionen. Den redovisningen bör också kompletteras med en samlad redogörelse av de riktade statsbidragens omfattning, utveckling och resultat som kan presenteras i en bilaga till utgiftsområde 25, samtidigt som den utgiftsområdesspecifika redovisning som redan i dag görs inom respektive utgiftsområde bibehålls.

Därmed föreslår utskottet att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Kommunsektorns långsiktiga ekonomi

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkandet och hänvisar till den av riksdagen beslutade inriktningen av politiken.

Jämför reservation 1 (M).

Motionen

I motion 2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 1 anfördes att regeringen blundar för de många hot som finns mot kommunsektorns långsiktiga ekonomi samt behovet av att skapa stabilitet i ekonomin för att kunna möta en kommande lågkonjunktur. Enligt motionärerna krävs ett tydligare fokus på företagande och fler jobb och att fler människor kan försörja sig själva för att kommunsektorns ekonomiska styrka ska kunna öka. Kostnaderna i bidragssystemet måste också minska, och det behöver etableras

kontroll över migrationskostnaderna. Därför anser motionärerna att incitamenten att gå från bidrag till arbete bör skärpas för att stärka den kommunala ekonomin långsiktigt och hållbart.

Tidigare behandling

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden, senast i betänkande 2016/17:FiU20 Riktlinjer för den ekonomiska politiken. Där framhöll utskottet att den ekonomiska utvecklingen i Sverige under de senaste åren har varit bland de absolut bästa i Europa. En ansvarsfull finanspolitik i kombination med en betydande sysselsättningstillväxt har gjort det möjligt att uttradera tidigare underskott och samtidigt finansiera viktiga samhällsinvesteringar. Utskottet välkomnade att regeringen avsåg att fortsätta arbeta med att pressa tillbaka arbetslösheten och öka sysselsättningen genom investeringar i jobb, skola, välfärd och klimat. Utskottet delade inte flera av oppositionspartiernas förslag om att förbättra drivkrafterna att arbeta genom lägre skatter och stramare bidragsnivåer. I stället förordade utskottet regeringens förslag till inriktning av politiken där staten ska fortsätta att understödja jobbtillväxten genom en väl avvägd finanspolitik med åtgärder inom ramen för regeringens jobbagenda. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2016/17:349).

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att kommunsektorn sammantaget har redovisat positiva resultat under en längre period. För 2016 redovisade kommunsektorn ett starkt resultat där både intäkter och kostnader ökade relativt kraftigt. Samtidigt noteras att det finns kommuner och landsting som har en svag ekonomi. Utskottet kan också notera att kommuner och landsting står inför betydande utmaningar som t.ex. den demografiska utvecklingen, mottagandet av asylsökande och nyanlända, den snabba urbaniseringstakten och medborgarnas förväntningar på likvärdig service av god kvalitet. Detta är utmaningar som enligt utskottet ställer krav på långsiktigt hållbara finanser. Som framhålls i skrivelsen svarade skatteintäkterna för motsvarande två tredjedelar av intäkterna 2016. Utskottet anser därför i likhet med regeringen att det är viktigt att fortsätta arbetet med att pressa tillbaka arbetslösheten och öka sysselsättningen genom investeringar i jobb, skola, välfärd och klimat. Utskottet har inte ändrat sin uppfattning utan står fortfarande bakom regeringens inriktning av politiken där staten ska fortsätta att understödja jobbtillväxten genom en väl avvägd finanspolitik med åtgärder inom ramen för regeringens jobbagenda.

Med det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Riktade statsbidrag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkandet och hänvisar till det arbete som regeringen bedriver när det gäller styrsignaler till kommunsektorn. Jämför reservation 2 (M).

Motionen

I motion 2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 2 framhålls att en viktig fråga är hur mycket staten ska styra kommunsektorns verksamhet genom riktade statsbidrag. Det anses bekymmersamt att kommun- och landstingspolitik i allt högre grad drivs på nationell nivå i ett land med långtgående självstyre. Mot bakgrund av att de riktade statsbidragen har ökat under de senaste åren bedöms det som angeläget att följa utvecklingen. Motionärerna anser också att möjligheten att förenkla de administrativa processerna för att söka statsbidrag bör ses över.

Kompletterande information

Budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1 utg.omr. 25)

I budgetpropositionen för 2017 framhöll regeringen att antalet styrsignaler som kommuner och landsting möter är för många. Enligt regeringen bör generella statsbidrag som utgångspunkt användas när staten förmedlar pengar till kommunerna, även om det kan finnas tillfällen när riktade statsbidrag är lämpliga att använda. Enligt regeringen är det viktigt att minska det totala antalet styrsignaler till kommuner och landsting, bl.a. noteras att antalet riktade statsbidrag till kommuner och landsting ökat under senare år. Enligt propositionen arbetar regeringen för att uppnå en mer strategisk användning av statsbidragen. Det handlar dels om att pröva möjligheten att låta riktade statsbidrag ingå i det generella statsbidraget, dels om att se över möjligheten att förenkla befintliga riktade bidrag. Utskottet behandlade propositionen i betänkande 2016/17:FiU3, och riksdagen beslutade i enlighet med utskottets förslag (rskr. 2016/17:117).

Svar på skriftlig fråga 2016/17:1776

Den 14 augusti 2017 besvarade civilminister Ardalan Shekarabi en fråga om vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att säkerställa att riktade statsbidrag går till verksamheter de är avsedda för, vilket systematiskt uppföljnings- och utvärderingsarbete regeringen genomför och hur det säkerställs att medborgarnas skattepengar används ansvarsfullt, till det de är avsedda för.

Enligt civilministern arbetar regeringen kontinuerligt med att följa upp utvecklingen av de riktade statsbidragen till kommunsektorn. Som exempel

nämnde han skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn. Regeringens utgångspunkt är att generella medel bör användas när staten förmedlar pengar till kommuner och landsting, även om det finns tillfällen när riktade statsbidrag är lämpligt att använda. Det bedöms som viktigt att minska det totala antalet styrsignaler till kommuner och landsting, t.ex. i form av riktade statsbidrag. Mot den bakgrunden pågår enligt civilministern ett arbete för att uppnå en mer strategisk användning av statsbidragen.

Jakten på den perfekta ersättningsmodellen – Vad händer med medarbetarnas handlingsutrymme (SOU 2017:56)

I juni 2017 överlämnade Tillitsdelegationen sitt delbetänkande till regeringen. I betänkandet kartläggs ersättningsmodellernas styrande effekter i hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Delegationen presenterar de ersättningsmodeller som är mest aktuella i Sverige i dag och diskuterar sedan deras betydelse för möjligheten att tillvarata medarbetarnas kompetens och förmåga och därigenom bidra till en ändamålsenlig, kostnadseffektiv och innovativ välfärd av hög kvalitet. Delbetänkandet syftar till att vidga diskussionen om ersättningsmodellerna, bortom de ekonomiska incitamenten som vanligtvis är i förgrunden, för att skapa en bredare förståelse för ersättningsmodellernas effekter. I juni 2018 kommer delegationen att redovisa sitt slutbetänkande, i vilket den har för avsikt att se över den sammantagna styrningen, av och inom kommuner och landsting, och hur denna bättre kan ta till vara medarbetares kompetens för att skapa större värde för medborgare och företag.

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan konstatera att antalet riktade statsbidrag har ökat över tid. I likhet med regeringen anser utskottet att riktade statsbidrag kan utgöra en risk om de blir alltför många, omfattande och detaljerade. Riktade statsbidrag kan också vara omständliga att både ansöka om och redovisa, och de kan i vissa fall vara förknippade med en detaljstyrning som inte är ändamålsenlig. Det är därför angeläget att statsbidragen utformas så att de inte missgynnar huvudmän med små administrativa och ekonomiska resurser. I likhet med regeringen anser utskottet att generella statsbidrag bör vara utgångspunkten när staten förmedlar pengar till kommunerna, även om det i vissa sammanhang finns tillfällen när riktade statsbidrag är lämpliga. Utskottet kan också notera att regeringen arbetar för en mer strategisk användning av statsbidrag, där större hänsyn ska tas till den samlade mängden styrsignaler från staten, liksom till kommuners och landstings olika förutsättningar. Regeringen är också tydlig i sin ambition att utforma statsbidragen så att den administrativa bördan för kommunerna blir så liten som möjligt.

Med det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Insyn i välfärden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkandet och hänvisar till det arbete som redan pågår när det gäller insyn i välfärden.

Jämför reservation 3 (M).

Motionen

I motion 2015/16:3074 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 8 anförs att Sverige ska ha en trygg välfärd i hela landet och att alla ska ha tillgång till en gemensamt finansierad välfärd med hög kvalitet. Enligt motionärerna finns det i dag tydliga kvalitetsbrister inom såväl skolan som hälso- och sjukvården och äldreomsorgen. Centrala faktorer för att nå en högre kvalitet i välfärdens verksamheter är enligt motionärerna valfrihet och mångfald, tillgänglighet och effektivitet, kontinuitet och öppenhet, innovation och etableringsfrihet, långsiktighet och insyn, tillsyn och tillståndsgivning samt uppföljning och utvärdering. Mot den bakgrunden vill motionärerna att allmänheten ska tillförsäkras god insyn i välfärden när det gäller både verksamhetsrelaterade uppgifter och ekonomi genom en öppen och transparent redovisning. För att uppnå det föreslår de bl.a. att verktyget Öppna jämförelser utvecklas vidare.

Kompletterande information

Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning (SOU 2017:38)

I maj 2017 överlämnade Valfärdsutredningen betänkandet Kvalitet i välfärden – bättre upphandling och uppföljning. Betänkandet innehåller förslag om hur tillsynen och uppföljningen inom välfärdens områden kan förbättras. Bland annat föreslås åtgärder för att förbättra de nationella kvalitetsregister som bl.a. utgör underlag för Öppna jämförelser. Betänkandet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Öppna data

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har publicerat öppna jämförelser sedan 2006. Öppna data syftar till att öka tillgången till jämförbar information om kvalitet, resultat och kostnader. Målet är att stimulera jämförelser och att bidra till en större öppenhet när det gäller resultat och kostnader för den verksamhet som kommuner och landsting bedriver. De områden som belyses är bl.a. hälso- och sjukvården, socialtjänsten, äldreomsorgen, grund- och gymnasieskolan samt trygghet och säkerhet. Jämförelserna återkommer varje år, och de utvecklas successivt för att man ska uppnå bättre indikatorer och bättre statistik. Avsikten är att ge en heltäckande bild av verksamheternas kvalitet och effektivitet. (Källa: SKL)

Utskottets ställningstagande

Utskottet kan notera att Velfärdsutredningens betänkande för närvarande bereds inom Regeringskansliet. I betänkandet föreslås bl.a. åtgärder för att förbättra de nationella kvalitetsregister som utgör underlag för öppna jämförelser. Utskottet anser att utredningens förslag bör få beredas färdigt innan nya åtgärder vidtas. Utskottet kan också notera att det sker en successiv utveckling av öppna data för att uppnå bättre indikatorer och bättre statistik.

Med det anförda avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Reservationer

1. Kommunsektorns långsiktiga ekonomi, punkt 2 (M)

av Maria Plass (M), Jörgen Andersson (M), Anette Åkesson (M) och Jenny Petersson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Vi anser att regeringen blundar för de många hot som finns mot kommunsektorns långsiktiga ekonomi och behovet av att skapa stabilitet i ekonomin för att kunna möta en kommande lågkonjunktur. För att öka kommunsektorns ekonomiska styrka menar vi att det krävs ett tydligare fokus på företagande och fler jobb samt på att fler människor kan försörja sig själva. Kostnaderna i bidragssystemet behöver minska, och det behövs en bättre kontroll över migrationskostnaderna.

För att stärka den kommunala ekonomin långsiktigt och hållbart bör därför incitamenten att gå från bidrag till arbete skärpas.

Vi anser att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som här anförs om att stärka den kommunala ekonomin långsiktigt och hållbart.

2. Riktade statsbidrag, punkt 3 (M)

av Maria Plass (M), Jörgen Andersson (M), Anette Åkesson (M) och Jenny Petersson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 2.

Ställningstagande

En viktig fråga är hur mycket staten ska styra kommunsektorns verksamhet genom riktade statsbidrag. I ett land med långtgående självstyre anser vi att det är bekymmersamt när kommun- och landstingspolitik i allt högre grad drivs på nationell nivå. Trots regeringens hållning om att minska andelen riktade statsbidrag till förmån för generella statsbidrag har de ökat. Därför anser vi att det är angeläget att regeringen följer upp och redovisar omfattningen och utvecklingen av samtliga riktade statsbidrag samt om syftet med de riktade statsbidragen uppfylls. Samtidigt bör regeringen göra mer för att se över möjligheten att förenkla de administrativa processerna för att söka statsbidrag.

Vi anser att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som här anförs om riktade statsbidrag och styrning av kommuner och landsting.

3. Insyn i välfärden, punkt 4 (M)

av Maria Plass (M), Jörgen Andersson (M), Anette Åkesson (M) och Jenny Petersson (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:3074 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Sverige ska ha en trygg välfärd i hela landet, och alla ska ha tillgång till en gemensamt finansierad välfärd med hög kvalitet. I dag finns det tydliga kvalitetsbrister inom såväl skolan som hälso- och sjukvården och äldreomsorgen. Centrala faktorer för att nå en högre kvalitet i välfärdens verksamheter är valfrihet och mångfald, tillgänglighet och effektivitet, kontinuitet och öppenhet, innovation och etableringsfrihet, långsiktighet och insyn, tillsyn och tillståndsgivning samt uppföljning och utvärdering. Mot den bakgrunden bör allmänheten tillförsäkras god insyn i välfärden när det gäller både verksamhetsrelaterade uppgifter och ekonomi genom en öppen och transparent redovisning. Regeringen bör därför skyndsamt se till att allmänheten tillförsäkras god insyn i välfärden genom att bl.a. vidareutveckla verktyget Öppna jämförelser.

Vi anser att riksdagen bör ge regeringen till känna vad som här anförs om insyn i välfärden.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2016/17:102 Utvecklingen inom den kommunala sektorn.

Följdmotionen

2016/17:3745 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att incitamenten att gå från bidrag till arbete bör skärpas för att stärka den kommunala ekonomin långsiktigt och hållbart och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att omfattningen av de riktade statsbidragen samt möjligheten att förenkla de administrativa processerna för att söka dem bör ses över och tillkännager detta för regeringen.

Motion från allmänna motionstiden 2015/16

2015/16:3074 av Anna Kinberg Batra m.fl. (M):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att allmänheten ska tillförsäkras god insyn genom öppen och transparent redovisning och tillkännager detta för regeringen.